

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ביצה

פרק ראשון

סוגיה כט: שליחת מנות וכלים ביום טוב

נכתב בסייעתא דשמיא
על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ
ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

© כל הזכויות שמורות למחבר

מהדורה ראשונית ללא הגהה

סוגיה כט: שליחת מנות וכלים ביום טוב

*

רקע

סוגייתנו עוסקת בגזרת חכמים שלא לשלוח לחברו אוכלים וכלים שאינם נצרכים ליום טוב.

מקורות

- א. גמ' יד: טו. "מתני' בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב... ולא מזולזלי בהו קמ"ל"
 ב. רי"ף ז. "מתני' ב"ש אומרים אין משלחין ביו"ט... כל שנאותין בו בחול משלחין אותו"
 ר"ן ד"ה מתני' ב"ש, גמ' שלא יעשה שורה, רבי
 רא"ש סי' כד
 רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"ה הל' א, ו-ח
 ג. מאירי ד"ה אמר המאירי המשנה הארבע עשרה, כל שנאותין
 ד. שו"ע סי' תקטז ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ד, טו]

מאירי ד"ה אמר המאירי וד"ה כל שנאותין

אמר המאירי המשנה הארבע עשרה והכונה לבאר בה שיש מלאכות אף בעניני אוכל נפש שנאסרה עשייתן מכל וכל ואמר שאף על פי שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש אין משלחין ביו"ט אלא מנות ר"ל חתיכות בשר שחתם הכנתן לאכלם ביום אף על פי שהבשר חי והוא הדין לפירות וכיוצא בהן אבל לא בהמה ועופות שמא לא ישחטם זה ביו"ט ונמצא טורח שלא לצורך ולבית הלל משלחין בהמה חיה ועוף אפילו חיים וכן יינות שמנים וסלתות אבל לא תבואה מפני שאין דרך לאכלה ביו"ט ונראית הוצאה לצורך חול ור' שמעון מתיר בתבואה שהרי אפשר לאוכלה בדייסא ובמכתשת קטנה או ליתנם לבהמתו אם הם שעורים או לאכלם רסיסים אם הם עדשים.

כל שנאותין וכו' פי' בגמ' כל שנאותין בו בחול כלומר כל מלבוש שמתלבש אדם בו בחול ר"ל שאינו צריך תקון אומן אף על פי שאין ראוי לו ביו"ט ללבושו הואיל וצריכין לו כלל משלחין אותו כגון תפלין שאין נאותין בהן ביו"ט הואיל ונאותין בהן בחול בלא צורך תקון אחר אם הם צריכים לו ביו"ט להתלמד בהן ובהלכותיהן משלחין אותן ואם אינו צריך להם כלל אין משלחין אותם שהרי אין לו בהם צורך יו"ט כלל אלא שלגדולי הדור ראיתי שהם מפרשים אף בלא שום צורך וכן בכלים שהזכרנו בתחלת המשנה עד שמקשים לעצמם היאך התירו לשלח דבר שאין בו צורך היום כלל ופירושו שלוח מתנות יש בה הנחת נפש שאדם שמת בהן הן משלח הן מי שנשתלח אצלו ואעפ"כ לא התירו אלא בכלים הנגמרים שראוין להשתמש ולהתנאות בהם בחול ואין הדברים נראין אלא בצורך קצת שאם כן הרי מנעל המסומר נאותין בו בחול ואפשר שמנעל המסומר יש לחוש שמא ינעול ומתוך שאירעה תקלה על ידו החמירו בו וכן נראה לי שהרי אפשר שיש בו קצת צורך הואיל ומותרת היא בטלטול כמו שיתבאר במקומו ועל דרך זה היה ר' אלעזר בר' שמעון מחמיר בו במסכה שבת ס' ב' שלא לטלטלו אף לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה אף על פי ששאר כלים שמלאכתן לאיסור מותרין לצורך גוף ומקום אלא שאין הלכה כמותו כמו שיתבאר שם.

הסבר הסוגיה

בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות ובית הלל אומרים משלחין בהמה חיה ועוף בין חייך בין שחוטין משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה. [משנה יד:]

נחלקו בית הלל ובית שמאי מה מותר לאדם לשלוח לחברו ביום טוב. בית שמאי מתירים רק מנות מוכנות לאכילה, ובית הלל מתירים לשלוח גם דבר שאינו מוכן לאכילה, אבל מחמירים בתבואה, שצריכה טחינה האסורה ביום טוב.

ניתן להבין באחת משתי דרכים את האיסור לשלוח לחברו ביום טוב:

א. מדין טרחה שלא לצורך. בית שמאי סוברים שמותר לשלוח רק אוכל מוכן, שודאי שחברו ישתמש בו ביום טוב, בית הלל מתירים כל דבר שסביר שחברו ישתמש בו ביום טוב, ורבי שמעון מתיר כל דבר שחברו יכול להשתמש בו ביום טוב, אף שסביר שלא ישתמש בו.

ב. מדין מראית עין. הרואה דברים אלו חושב שהם נשלחים לצורך חול.

נפקא מינה בין שני ההסברים, אם האיסור לשלוח תבואה רק כשאינך יודע שהוא זקוק לה או אפילו כשאתה יודע שהוא זקוק לתבואה ביום טוב. לפי הדרך הראשונה אם החבר מבקש תבואה מותר לשלוח לו, ולפי הדרך השנייה אסור לשלוח לו אפילו על פי בקשתו [עיי' ט"ז ס"י תקטז סק"א].

הרא"ה [ד"ה מתני' בש"א] מפרש כדרך הראשונה. המאירי [ד"ה אמר המאירי] מפרש שבית הלל ובית שמאי נחלקו בדין הראשון, אבל בתבואה שיש בה מראית עין בית הלל מודים שאין משלחים.

הט"ז [ס"י תקטז סק"א] מפרש את המחלוקת בדרך שלישית. לדעתו האיסור לשלוח לחברו נובע מאיסור הוצאה ביום טוב, חכמים אסרו הוצאה בכל מקום שסביר שהוצאתו אינה לצורך המועד. לדעתו אין לנו כיום רשות הרבים, ולכן מותר לשלוח כל דבר שאינו מוקצה [עיי' משנה ברורה ס"י תקטז ושער הציון אות ו].

המשנה [יד:] דנה גם בשליחת כלים. המשנה מתירה לשלוח כלים בין תפורים בין שאינם תפורים, אבל אוסרת לשלוח סנדל המסומר, ומנעל שאינו תפור. רבי יהודה אוסר אפילו מנעל לבן, הזקוק לאומן שיצבע אותו בשחור. ניתן היה להבין שדין שליחת כלים זהה לדין שליחת אוכלים, והם מותרים רק כשהשליחה לצורך שימוש במועד, אולם, רב ששת התיר לשלוח תפילין ביום טוב מפני ש"נאותין בהם בחול". משמע שדין שליחת כלים שונה משליחת אוכלים. בכלים יש לאדם הנאה מעצם המצאות הכלי ברשותו, ולכן מותר לשלוח כל כלי "שנאותין בו בחול", באוכלים ההנאה באכילה בלבד, ולכן מותר לשלוח רק אם סביר שישתמש באוכל ביום טוב. המאירי סובר שדין כלים זהה לדין אוכלים, ומותר להוליך תפילין רק כשהם נצרכים לחברו להתלמד בהם ובהלכותיהם.

סיכום

אסרו חכמים לשלוח אוכלים וכלים שסביר שלא יהיה לו הנאה מהם ביום טוב. לרוב הראשונים יש לאדם הנאה מהמצאות כלי ברשותו, ולכן מותר לשלוח כל כלי ש"נאותין בו בחול". המאירי מתיר לשלוח תפילין ביום טוב רק כשהם נצרכים לו לתלמודו.

הלכה

השו"ע [סי' תקטו סע' א] פוסק כעולה מהסוגיה שמותר לשלוח דברים שאינם מוכנים לאכילה, ואסור לשלוח תבואה המחוסרת טחינה. המשנה ברורה [סק"ד] מדגיש שאסור לשלוח תבואה אפילו במקום שיש עירוב. השו"ע [סע' ב] פוסק שמותר לשלוח תפילין כיוון שראויים להניחם בחול.